

διαφυγές...
από κάθε εξάρτηση

Θεατροπαιδαγωγικό πρόγραμμα για την πρόληψη & τη λήψη αποφάσεων
με τις τεχνικές Θεάτρου Φόρουμ

***

Οι συντελεστές, η εφαρμογή στα σχολεία, η παράσταση, τα σχόλια

***

Νίκος Γκόβας
& Θεατροπαιδαγωγική Ομάδα δρΑΝ

► Εισαγωγή

Το Θεατροπαιδαγωγικό Πρόγραμμα *Διαφυγές ...από κάθε εξάρτηση* οργανώθηκε από το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση και εφαρμόστηκε πρώτη φορά από τη Θεατροπαιδαγωγική Ομάδα ΑΤΡΥΤΟΝ σε σχολεία της Ανατ. Αττικής το 2000-2001. Το 2010-2011 επανασχεδιάστηκε και υλοποιείται σε Γυμνάσια & Λύκεια από τη Θεατροπαιδαγωγική Ομάδα δρΑΝ.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι συντελεστές, οι βασικοί στόχοι του προγράμματος, περιγράφονται αναλυτικά τα διάφορα μέρη της εφαρμογής του στα σχολεία, το σενάριο της παράστασης και τα σχόλια των θεατροπαιδαγωγών, των μαθητών και των εκπαιδευτικών από την εφαρμογή σε σχολεία της Ανατ. Αττικής κατά το σχολικό έτος 2010-2011.

α Οι συντελεστές

Αρχικός σχεδιασμός 2000-2001:

Θεατροπαιδαγωγική Ομάδα ΑΤΡΥΤΟΝ:
Χριστίνα Μουρατίδου, Γιάννα Πιτούλη, Μαρία Λούρου

Προσαρμογή-Υλοποίηση 2010-2011:

Θεατροπαιδαγωγική Ομάδα δρΑΝ:
Χριστίνα Κρίθαρη, Αλίνα Σαπρανίδου, Χάρης Χιώτης

Διδασκαλία-Εμφύχωση: Νίκος Γκόβας

Τεχνική υποστήριξη: Γιάννα Παπαδοπούλου

Επιστημονικοί σύμβουλοι προγράμματος 2010:

Χριστίνα Ζώνιου ΕΕΔΙΠ Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Νίκος Γκόβας παιδαγωγός θεάτρου, υπεύθυνος Πολιτιστικών Θεμάτων ΔΔΕ Ανατ.Αττικής, Μαρία Λούρου θεατροπαιδαγωγός, Αργυρώ Κευγά ψυχολόγος, Μελίνα Ελευθεριάδη κοινωνιολόγος.

Συνεργαζόμενοι φορείς 2010-2011: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, Ώσμωση – Κέντρο Τεχνών και Διαπολιτισμικής Αγωγής, Κέντρο Πρόληψης Διέξοδος, Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής-Πολιτιστικά Θέματα.

β Θέμα-σκοπός του προγράμματος

Σκοπός του Θεατροπαιδαγωγικού Προγράμματος *Διαφυγές ...από κάθε εξάρτηση* είναι να θέσει ερωτήματα που σχετίζονται με το θέμα της **πρόληψης** και της **λήψης αποφάσεων** στους εφήβους. Ερωτήματα που τους οδηγούν μπροστά στη δυνατότητα επιλογών που όλοι μας έχουμε όταν χρειαστεί να αποφασίσουμε για τις ζωές μας. Το ζητούμενο δεν είναι οι απαντήσεις αλλά η «διαδρομή» που διανύουμε για να φτάσουμε σε αυτές. Μια διαδρομή-αναζήτηση που μας φέρνει απέναντι σε προσωπικές και κοινωνικές στάσεις, ιδανικά, επιθυμίες και ευθύνες.

Κύριος στόχος είναι η ευαισθητοποίηση των νέων στα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα όπως η αντιμετώπιση της διαφορετικότητας και του κοινωνικού αποκλεισμού καθώς και στις καταστάσεις που οδηγούν σε κάθε μορφής εξαρτήσεις και στερεότυπα.

Πρόκειται για ένα καλά οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που χρησιμοποιεί το θέατρο ως εργαλείο και που υλοποιείται με παρέμβαση στο σχολείο από μια ομάδα ηθοποιών-παιδαγωγών (Θεατροπαιδαγωγική Ομάδα Θ.Ο). Με τη βοήθεια **τεχνικών διαδραστικού θεάτρου, εκπαιδευτικού δράματος και Θεάτρου Φόρουμ** (Augusto Boal) διερευνούνται διλήμματα που αντιμετωπίζουν οι έφηβοι καθώς και οι **διαδικασίες** μέσα από τις οποίες **παίρνονται οι αποφάσεις**.

γ Η παρέμβαση στα σχολεία

Η θεατροπαιδαγωγική Ομάδα έχει σχεδιάσει μια σειρά από θεατρικές δραστηριότητες και **μια παράσταση μικρής διάρκειας** όπου παρακολουθούμε τα διλήμματα μιας νεαρής έφηβης-μαθήτριας που πιεζόμενη από συμμαθητές, φίλους, οικογένεια και κοινωνικό περίγυρο καλείται να πάρει κρίσιμες αποφάσεις στην προσπάθειά της να βοηθήσει ένα φίλο. Το τέλος της ιστορίας βρίσκει την ηρωίδα να μην ξέρει τι να κάνει και να ζητά βοήθεια.

Η εφαρμογή στο σχολείο διαρκεί περίπου 2,5-3 ώρες και περιλαμβάνει τα εξής επτά μέρη: **α) εισαγωγή-ενεργοποίηση, β) δημιουργική εμπλοκή, γ) διερεύνηση με το «πακέτο εξερεύνησης», δ) παράσταση Διαφυγές, ε) εμβάθυνση στους χαρακτήρες και στις καταστάσεις, στ) θέατρο Φόρουμ, ζ) αποφόρτιση - συζήτηση**

> ΜΕΡΟΣ Α: Εισαγωγή-ενεργοποίηση:

Ασκήσεις προετοιμασίας.

Η θεατροπαιδαγωγική Ομάδα (Θ.Ο.) οργανώνει μερικές ασκήσεις για σωματικό ζέσταμα (π.χ. τρόποι κίνησης στο χώρο κ.ά.), ασκήσεις ρυθμού και γνωριμίας, παιχνίδια συνεργασίας, συντονισμού και επικοινωνίας.

> ΜΕΡΟΣ Β: Δημιουργική εμπλοκή:
Με χρήση τεχνικών εκπαιδευτικού δράματος
και θεάτρου εικόνων.

Η Θ.Ο. ζητάει από τα παιδιά, ατομικά ή σε ζεύγη, να εκφράσουν με την τεχνική των «δυναμικών εικόνων» ή με την τεχνική «γλύπτης-γλυπτό» διάφορες λέξεις - έννοιες π.χ. ποτάμι, πόλη, σχολείο κ.ά. Κατόπιν προτείνει στους μαθητές να σχηματίσουν με τα σώματά τους ομαδικά «γλυπτά» (Θέατρο Εικόνων) με θέμα ένα ευρύτερο ζήτημα π.χ. «το εκπαιδευτικό μας σύστημα όπως είναι σήμερα». Η τεχνική της «ανίχνευσης σκέψης» χρησιμοποιείται για να ακούσουν όλοι είτε συναισθήματα των χαρακτήρων που προκύπτουν, είτε λεπτομέρειες για τον τόπο/χρόνο ή τη δράση. Κατόπιν οι μαθητές προτρέπονται να παρέμβουν στο γλυπτό και να το τροποποιήσουν ώστε να εκφράσουν την προσωπική τους άποψη για «το εκπαιδευτικό σύστημα όπως θα ήθελαν να είναι». Σε αυτό το σημείο εξηγείται στους μαθητές η τεχνική «αντικατάστασης ρόλων» που θα χρησιμοποιηθεί αργότερα στο Θέατρο Φόρουμ.

> ΜΕΡΟΣ Γ: Διερεύνηση με το «πακέτο
εξερεύνησης».

α) Η παρουσίαση του «πακέτου»: Στοιχεία του σεναρίου της παράστασης που θα επακολουθήσει έχουν ενσωματωθεί στα αντικείμενα ενός πακέτου που εδώ παίρνει τη μορφή μίας τσάντας. Συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός της τάξης παρουσιάζει ένα μέλος της Θ. Ο. στο ρόλο του κ. Γεωργιάδη, πατέρα της νεαρής Χριστίνας, πρωταγωνίστριας της ιστορίας που θα ακολουθήσει.

«Εξαιρετικό πρόγραμμα! Με ταξίδεψε σε έναν άλλο κόσμο που δεν είχα συνειδητοποιήσει το μέγεθος του, στον κόσμο των προβλημάτων που συστηματικά αποφεύγω. Με ταξίδεψε χωρίς πόνο, μέσα από τον κόσμο της υποκριτικής και του θεάτρου. Με έκανε να προβληματιστώ αρκετά, σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι νέοι τα προβλήματα τους (γλείνονται στον εαυτό τους, νιώθουν ότι δεν τους καταλαβαίνει κανένας, ότι δεν έχουν άτομα να τους στηρίζουν στα προβλήματα τους...) κι όμως τα πράγματα δεν είναι όπως φαίνονται... Το θεωρώ λοιπόν πρωτότυπο πρόγραμμα και σίγουρα πρέπει να συνεχιστεί!»
(μαθήτρια Λυκείου, Γέρακας)

Ο κ. Γεωργιάδης εξηγεί στα παιδιά ότι η κόρη του Χριστίνα εξαφανίστηκε από το σπίτι μετά από έναν καβγά με τη μητέρα της, αφήνοντας πίσω μια τσάντα που, ενδεχομένως, να εμπεριέχει κάποια στοιχεία που θα ρίξουν φως στην υπόθεση.

Επικαλείται τη βοήθεια των παιδιών προκειμένου να φωτιστούν κάποιες πτυχές της υπόθεσης και να δει τα πράγματα με τα μάτια των συνομήλικων της κόρης του. Ο κ. Γεωργιάδης-πατέρας παρουσιάζει τα αντικείμενα της τσάντας της κόρης του που είναι:

i) Ένα απόκομμα εφημερίδας που ανάμεσα στα άλλα γράφει:

Νεαρός στο Ιπποκράτειο σε κώμα.

Σημερώματα Σαββάτου νεαρός βρέθηκε σε μπαρ σε κωματώδη κατάσταση, λόγω χρήσης τοξικών ουσιών και αλκοόλ. Νοσηλεύεται στην εντατική μονάδα του Ιπποκράτειου νοσοκομείου.

ii) Απόδειξη ανάληψης από τράπεζα που αναφέρει πρόσφατη ανάληψη 150,00 Ε.

iii) Μια φωτογραφία ενός νέου.

iv) Ένα φυλλάδιο με πληροφορίες για εκδρομές (π.χ. στα Καλάβρυτα) στο περιθώριο του οποίου είναι σημειωμένα με μολύβι ονόματα (Κώστας, Κατερίνα, Χριστίνα, Μαρία, Απόστολος κ.ά.) Όλα τα ονόματα εκτός του Χριστίνα έχουν ένα ΟΚ γραμμένο δίπλα τους.

v) Ένα βιβλίο ποιημάτων (π.χ. Λειβαδίτης).

vi) Το τηλέφωνο ενός δωματίου και τις ώρες επισκεπτηρίου.

vii) Αποσπάσματα από ένα προσωπικό ημερολόγιο (της Χριστίνας).

viii) Έντυπα για γονείς από ένα Κέντρο Συμβουλευτικής για έφηβους.

β) Τα παιδιά δημιουργούν-προτείνουν: Οι μαθητές περιεργάζονται τα αντικείμενα της τσάντας απευθύνοντας παράλληλα ερωτήσεις στον κ. Γεωργιάδη. Κατόπιν χωρίζονται σε ομάδες προκειμένου να καταλήξουν σε μια υπόθεση, σε ένα σενάριο, για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη ζωή της πρωταγωνίστριας Χριστίνας. Σε ομάδες τα παιδιά έχουν 15 λεπτά περίπου για να επιλέξουν 2-3 σκηνές και με αυτοσχεδιασμό ή δυναμικές εικόνες να τις παρουσιάσουν στον κ Γεωργιάδη.

> ΜΕΡΟΣ Δ: Η παράσταση *Διαφυγές* – το σενάριο

Πρόκειται για μια δομημένη αλλά με αρκετά στοιχεία αυτοσχεδιασμού εικοσάλεπτη παράσταση που η Θ. Ο. έχει προετοιμάσει και παρουσιάζει σε 10 σύντομες σκηνές. Η παράσταση δείχνει την πορεία της έφηβης Χριστίνας με το περίγυρο της, τις εντάσεις, τα αδιέξοδα και τις σχέσεις καταπίεσης που δημιουργούνται.

Τα πρόσωπα:

Η **Χριστίνα** είναι μαθήτρια 17 ετών. Ο μπαμπάς δουλεύει πολύ και δεν τον βλέπει αρκετά. Έχει συχνές συγκρούσεις με τη μητέρα της. Γνώρισε πριν λίγους μήνες το Νίκο γύρω στα 21 (δεν εμφανίζεται στο έργο) και τον αγαπάει. Μέχρι πρόσφατα δεν ήξερε ότι παίρνει ουσίες. Προσπαθεί να τον βοηθήσει αλλά δεν ξέρει τι να κάνει.

Οι συμμαθητές και «κολλητοί» Κώστας και Κατερίνα. Η Κατερίνα έχει χαρίσει στη Χριστίνα την αγαπημένη της γλάστρα με τη μικρή ελιά.

Ο εκφωνητής της τηλεόρασης.

Ο υπάλληλος στο Κέντρο Πρόληψης

Ο προμηθευτής Στηβ.

Η μητέρα της Χριστίνας.

Όλοι οι ρόλοι εκτός της Χριστίνας παίζονται από δύο ηθοποιούς-θεατροπαιδαγωγούς οι οποίοι αλλάζουν ρούχα και αντικείμενα φανερά.

«Το καλύτερο μάθημα της ζωής. Μακάρι να γνώταν κάθε μέρα έστω και για μια ώρα.»

(μαθητής Λυκείου, Αχαρνές)

«Η σημερινή ημέρα με έκανε να συνειδητοποιήσω και να σκεφτώ πως η ζωή είναι γεμάτη χαρές, λύπες και δυσκολίες. Χάρη σε εσάς κατάλαβα πως έχω τη δύναμη να τις αντιμετωπίσω. Θα ήθελα και άλλα τέτοια προγράμματα. Μπράβο σας!»

(μαθήτρια Λυκείου, Αρτέμιδα)

*«...Το πρόγραμμα ήταν διασκεδαστικό και εκπαιδευτικό...
Μας έδωσε τη δυνατότητα να εκφράσουμε σκέψεις, απόψεις ακόμα και συναισθήματα μέσα στο σχολείο.»
(μαθήτρια Γυμνασίου, Αχαρνές)*

*«Θα ήθελα να ξαναδοκιμάσουμε κάτι παρόμοιο... με ενθουσίασε και μου έμαθε πως για όλα υπάρχει λύση, αρκεί εμείς να θέλουμε να βρεθεί.»
(μαθήτρια Γυμνασίου, Αχαρνές)*

Οι σκηνές:

Σκηνή 1: Στο παγκάκι του πάρκου. Μουσική.

Η Χριστίνα καθισμένη σε ένα πάρκο. Έχει δίπλα της τσάντες και αγκαλιάζει την αγαπημένη της γλάστρα με την ελιά. Πίσω της στέκονται οι 2 φίλοι/συμμαθητές της σιωπηλοί. Σηκώνει το κεφάλι και κοιτάζει ερωτηματικά το κοινό. Μουσική.

Σκηνή 2: Η παρέα στο «στέκι» ή στην αυλή σχολείου.

Ο Κώστας και η Κατερίνα, οι δύο φίλοι/συμμαθητές της Χριστίνας, ρυθμίζουν με ενθουσιασμό τις τελευταίες λεπτομέρειες της περίφημης εκδρομής για σκι. Η Χριστίνα διστακτικά προσπαθεί να πει ότι δεν μπορεί να έρθει. Το τελευταίο που απασχολεί τους συμμαθητές της είναι οι περιπέτειές της με τον καινούργιο της φίλο, τον Νίκο, και τις παράξενες παρέες του. *«Πως έχεις καταντήσει έτσι ρε Χριστίνα; σα φάντασμα είσαι. Όλο πάρτι και ξενύχτια και τώρα μας κλαίγεις. Βαρεθήκαμε...»*. Ο ενθουσιασμός και η αδημονία τους δυσκολεύει τη Χριστίνα να εξηγήσει και τελικά μένει μόνη στη σκηνή. Η απουσία των φίλων επιτείνει το εσωτερικό της κενό και τη μοναξιά. Το μόνο που της μένει είναι η κραυγή: *«το μόνο που ήθελα να σας πω είναι πως ο Νίκος είναι στην εντατική»*.

Σκηνή 3: Στην εντατική. Μουσική.

Η Χριστίνα μονολογεί στην εντατική με ακροατή τον, σε κωματώδη κατάσταση, φίλο της Νίκο. Ένας εκφωνητής διαβάζει για το έκτακτο περιστατικό κατά το οποίο ένας νέος βρέθηκε σε κωματώδη κατάσταση μετά από χρήση ουσιών με αλκοόλ (από το απόκομμα εφημερίδας που είχε εμφανιστεί πιο πριν στο «πακέτο εξερεύνησης»).

Σκηνή 4: Ημερολόγιο Ι. Στο δωμάτιο της Χριστίνας. Μουσική.

Η Χριστίνα στο δωμάτιό της γράφει στο ημερολόγιο της (κολάζ στίχων από ποιήματα των Λειβαδίτη, Αγγελάκα, προσωπικά κ.ά.) έχοντας δίπλα της την αγαπημένη της γλάστρα.

Τρίτη, Νοέμβριος 2010

Αγία Παρασκευή... Όχι, όχι, πιο μακριά, Γιάννενα ή Θεσσαλονίκη, δεν θα μας βρει κανείς εκεί.

Πρέπει να περιμένω λίγο ακόμα. Δεκέμβριος 1993. Δεκέμβριος 2011. Δηλαδή ακόμα 12 μήνες και γίνομαι 18. 12x100 μας κάνει 1200. Φτάνουν για την προκαταβολή. Και μετά δουλειά όπου βρω. Θα τα καταφέρουμε.

Θα είναι πολύ ωραία. Θα βρούμε κι ένα σπιτάκι κοντά στη θάλασσα, μ' έναν όμορφο κήπο ή μια βεράντα. Θα πάρω μαζί μου και την ελιά. Το δώρο της Κατερίνας. Εσύ όμως δεν θα είσαι μαζί μου. Αλλά θα την ποτιζω στο υπόσχομαι. Και μόλις την ξαναδείς θα προσπαθεί ν' αγγίξει τον ουρανό γεμάτη ζωή.

Του μπαμπά θα του το πω;

Σκηνή 5: Στο Κέντρο Πρόληψης.

Η Χριστίνα ζητάει βοήθεια. «Δεν πρόκειται για εμένα, αλλά ο φίλος μου ...ξέρετε...πείτε μου τι να κάνω;». Ο υπάλληλος διαθέτει πέντε μόνο λεπτά, «πρέπει να έρθει ο ίδιος», «να κλείσω ένα ραντεβού να δεις έναν θεραπευτή;» Τη φορτώνει με φυλλάδια. Η Χριστίνα ξεσπά «μα, τι είναι όλα αυτά; αύριο το πρωί μπορεί να είναι ΠΟΛΥ ΑΡΓΑ». Φεύγει.

Σκηνή 6: Ημερολόγιο II. Στο δωμάτιο της Χριστίνας. Μουσική.

Τετάρτη, Νοέμβριος 2010

Ηλίθιε, δεν καταλαβαίνεις πως η αγάπη έχει τη δύναμη να ξεπερνάει όλα τα προβλήματα; Εμένα ο Νίκος θα μ' άκουγε. Μου το 'χει πει: «Μόνο εσένα έχω. Μόνο εσύ με νοιάζεσαι». Απλά δεν ξέρω... ούτε τι να πω, ούτε τι να κάνω. Βλαμμένη. Αυτό ήθελα να μου πεις... τι πρέπει να κάνω.

Μου 'χει πει: « Δεν πρέπει να φοβάσαι μωρό μου. Δεν είναι και τόσο τραγικό. Είναι ωραία, πολύ ωραία».

Φοβάμαι. Όχι, όχι. Δεν φοβάμαι.

Σκηνή 7: Συνάντηση με τον «προμηθευτή».

Αποφασιστικός και σκληρός. «Πες στο δικό σου ότι κάτι μου χρωστάει». Ανταπαντά κυνικά σε κάθε επίκληση της Χριστίνας. «Κοίτα, μη με πρήξεις με

«Πριν από το δρώμενο η γνώμη μου για αυτά τα θέματα ήταν ότι απλά είναι ένα πρόβλημα που συμβαίνει σε κάποιον και εγώ δε μπορώ ή δε με νοιάζει να τον βοηθήσω. Όμως μετά από αυτό κατάλαβα ότι είναι σωστό να βασιζόμαστε στους άλλους και να ζητάμε βοήθεια.»

(μαθήτρια Γυμνασίου, Αχαρνές)

«...Εικόνες από τη ζωή, αληθινές, που δείχνουν πόσο σημαντική είναι η οικογένεια στο να παρθούν αποφάσεις και να υπάρξει στήριξη στους ερήβους. Ευχαριστούμε και συνεχίστε έτσι την καλή δουλειά. Να σας ξαναδούμε!»

(μαθήτρια Λυκείου, Λαγονήσι)

«Μακάρι και τα μαθήματα να ήταν τόσο ενδιαφέροντα όσο και αυτό που παρακολουθήσαμε σήμερα. Συνεχίστε την καλή δουλειά!»

(μαθήτρια Λυκείου, Καλύβια Αττικής)

*«Μια υπέροχη προσπάθεια για να δούμε όλοι εμείς μια διαφορετική όψη της ζωής και τον τρόπο που μπορούμε να την αντιμετωπίσουμε»
(μαθήτρια Λυκείου, Λαύριο)*

*«...Πολύ σημαντικό ήταν το ότι αποδείχθηκε πως είναι προτιμότερο να μιλάς στους φίλους-συγγενείς σου για συμβουλές και βοήθεια. Είναι καλύτερο να έχεις κάποιον μαζί σου στα δύσκολα παρά να είσαι μόνος σου...»
(μαθήτρια Λυκείου, Παλλήνη)*

τις ιστορίες σου, αν θες κάτι από μένα πρέπει να πληρώσεις, όλα είναι δική σου επιλογή, διαλέγεις και παίρνεις. Ωραία;». «Πες του Νίκου ότι ο Στηβ τον ψάχνει».

Σκηνή 8: Η παρέα αναχωρεί.

Η ώρα της εκδρομής έφτασε. Η παρέα (Κώστας και Κατερίνα) περιμένει τη Χριστίνα για λίγο αλλά τελικά φεύγει, *«πάλι κάπου θα έμπλεξε»*.

Σκηνή 9: Καβγάς με τη μητέρα.

Η Χριστίνα στο δωμάτιό της ετοιμάζει τσάντες. Καυγαδίζει με τη μητέρα της για τα ψέματα της εκδρομής, για τα λεφτά που εξαφανίζονται ως δια μαγείας (της δείχνει το απόκομμα από την Τράπεζα), για την κατάσταση στο σχολείο (συχνές απουσίες), για τη κατάσταση γενικότερα που δε πάει άλλο. Ένας καβγάς που κορυφώνει το θυμό της Χριστίνας και διοχετεύεται σε φυγή (με τα αγαπημένα της αντικείμενα).

Σκηνή 10: Στο παγκάκι του πάρκου (όπως και στη Σκηνή 1).

Η Χριστίνα καθισμένη σε ένα πάρκο. Έχει δίπλα της τσάντες και αγκαλιάζει την αγαπημένη της γλάστρα με την ελιά. Μονολογεί και αναμετράται με τους «άλλους», τις ουσίες, τον εαυτό της. Ακούγονται, σαν εσωτερικές σκέψεις, κολάζ από ατάκες που άκουσε στις προηγούμενες σκηνές. Η εικόνα κλείνει με το *«Δεν ξέρω τι να κάνω... Ας μου πει κάποιος τι πρέπει να κάνω»*. Μουσική.

> ΜΕΡΟΣ Ε: Εμβάθυνση στους χαρακτήρες και στις καταστάσεις

Μετά την παράσταση της Θ.Ο. τα παιδιά έχουν την ευκαιρία με τη τεχνική της *«ανακριτικής καρέκλας»* να θέσουν ερωτήσεις, να *«ανακρίνουν»*, όσους χαρακτήρες επιθυμούν προκειμένου να κατανοήσουν πληρέστερα τα κίνητρα που τους οδήγησαν στις συγκεκριμένες συμπεριφορές. Μέσα από αυτή τη διαδικασία έρχονται σε επαφή με διαφορετικές οπτικές και την πίστη (του ανακρινόμενου) *«ότι η δική μου άποψη είναι σωστή άρα και δίκαιη»*. Η *ανακριτική καρέκλα* έχει ως αποτέλεσμα την ενεργοποίηση του προβληματισμού των μαθητών για τους ενδεχόμενους εναλλακτικούς τρόπους συμπεριφοράς των

χαρακτήρων. Τη διαδικασία συντονίζει ο Διαμεσολαβητής-Εμπυκωτής της Θ.Ο.

> ΜΕΡΟΣ ΣΤ: Θέατρο Φόρουμ

Ο Διαμεσολαβητής-Εμπυκωτής ρωτάει τους μαθητές ποιος θεωρούν ότι είναι ο «πρωταγωνιστής-καταπιεζόμενος» και αν αναγνώρισαν στο έργο πραγματικές καταστάσεις. Μετά τους λέει ότι η παράσταση θα ξαναπαιχτεί και ότι θα έχουν τη δυνατότητα να παρέμβουν, να αντικαταστήσουν τον πρωταγωνιστή και να δώσουν τη δική τους λύση στα διλήμματά του. Εξηγεί ότι θα επαναληφθούν όλες οι σκηνές και οι μαθητές φωνάζοντας ΣΤΟΠ θα σταματούν τη δράση όταν θεωρούν ότι υπάρχει δυνατότητα διαφορετικής αντίδρασης της πρωταγωνίστριας. Θα πάρουν τη θέση του «πρωταγωνιστή» (Χριστίνα) και θα παίξουν οι ίδιοι την πρότασή τους προσπαθώντας να οδηγήσουν τη σκηνή σε διαφορετικό, πιο ικανοποιητικό τέλος. Η τεχνική επαναλαμβάνεται όσες φορές θέλουν οι μαθητές και σε όποιες σκηνές επιλέξουν. Ενδιαμέσως ο Διαμεσολαβητής-Εμπυκωτής ρωτάει «τι στόχο είχε ο μαθητής όταν ανέλαβε να οδηγήσει τη δράση κάπου αλλού» και «αν νομίζουμε ότι το πέτυχε;». Όποτε δίνεται ευκαιρία γίνεται αναφορά και συζήτηση για τη «μαγική λύση» δηλ. στη λύση που δεν είναι καθόλου ρεαλιστικό να συμβεί από το δεδομένο ήρωα στις δεδομένες καταστάσεις. Ο διαμεσολαβητής επίσης υπενθυμίζει ότι «αν κανείς δεν κάνει ή προτείνει κάτι, τα πράγματα θα οδηγηθούν πάλι στο ίδιο άσχημο τέλος».

> ΜΕΡΟΣ Ζ: Αποφόρτιση-συζήτηση

Η Θ.Ο. προτείνει δραστηριότητες-παιχνίδια αποφόρτισης. Στη συνέχεια οι μαθητές καλούνται, εκτός θεατρικής σύμβασης, να σχολιάσουν την εμπειρία, να μιλήσουν για θέματα σχετικά με την παράσταση, τις δυσκολίες στη λήψη αποφάσεων κλπ. Σύντομο ερωτηματολόγιο για την καταγραφή των σκέψεων αλλά και των συναισθημάτων συμπληρώνεται. Καταγράφονται επίσης όλες οι προτάσεις που δοκιμάστηκαν από τους μαθητές κατά τη διαδικασία του Φόρουμ.

Η θεατροπαιδαγωγική Ομάδα εφοδιάζει τον εκπαιδευτικό με υλικό και προτάσεις για δραστηριότητες που μπορεί να κάνει στην τάξη.

«... Μας δόθηκε η ευκαιρία να καταθέσουμε τις δικές μας ιδέες και απόψεις και να πάρουμε εμείς τη θέση κάποιου που βιώνει το πρόβλημα.»
(μαθητής Λυκείου, Παλλήνη)

«Ο,τι δίνουμε σ' αυτά τα παιδιά είναι λίγο, ευχαριστούμε που ήρθατε, είστε πάντα ευπρόσδεκτοι και για άλλα παρόμοια πράγματα.»
(διευθυντής Λυκείου, Αχαρνές)

«Είδα ένα δρώμενο με κέφι, δροσιά, φρεσκάδα, κίνηση, είδα ζωντάνια. Είδα μια μεγάλη ομάδα μαθητών να εμπλέκονται, είδα συμμετοχή, προβληματισμό, αναζήτηση, είδα ενδιαφέρον. Είδα μια ομάδα εμπυχωτών με καλή χημεία μεταξύ τους, με εμπειρία, με εύστοχες παρεμβάσεις, με ικανότητα να 'κρατήσει' εφήβους, να τονώσει το ενδιαφέρον τους, να αγκαλιάσει και να τις συμπεριλάβει. Είδα μία εξέλιξη που συμπεριέλαβε τις προτάσεις της ομάδας, που εκμεταλλεύτηκε το τυχαίο, που αγκάλιασε το αυθόρμητο. Είδα μια δουλειά ώριμη και μεστή που στήθηκε με πολύ φροντίδα και μαστοριά, μια δουλειά ψαγμένη. Και είδα να φτάνει στο «δια ταύτα» χωρίς να καθοδηγεί, επιτρέποντας σε όλους όσους μετέχουν να δουν πολύ ξεκάθαρα ότι λύση έτοιμη δεν υπάρχει, ότι, παρά την χειραγώγηση της εποχής, ο καθένας βρίσκει και προτείνει στον εαυτό του τη δική του λύση, αναλαμβάνοντας ευθύνη για τον εαυτό του. Και όσο πιο συνειδητή είναι η λήψη απόφασης, τόσο πιο αποτελεσματική και η λύση. Η συνειδητότητα είναι η λύση!»
(εκπαιδευτικός, Υπεύθυνη Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων)

δ Το πρόγραμμα μέσα από τα μάτια της Θεατροπαιδαγωγικής Ομάδας δρAN

Χριστίνα Κρίθαρη, Αλίνα Σαπρανίδου, Χάρης Χιώτης

Το πιο γνώριμο είδος θεάτρου είναι οι παραστάσεις όπου οι ηθοποιοί παίζουν και οι θεατές βλέπουν. Οι στόχοι ενός τέτοιου δρώμενου μπορεί να είναι πολλοί. Να συγκινήσει, να διδάξει, να διασκεδάσει. Ο βασικός στόχος όμως του θεατροπαιδαγωγικού προγράμματος *Διαφυγές* ουσιαστικά είναι άλλος. Ξεκινώντας από μια σειρά θεατροπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων, εξασκείται ο κοινός μας θεατρικός κώδικας, ο οποίος για δυο με τρεις ώρες θα είναι η κοινή μας γλώσσα. Μέσω αυτής της μη λεκτικής επικοινωνίας, που υποστηρίζει την λεκτική, όλοι μαζί, θεατροπαιδαγωγοί, μαθητές και καθηγητές στοχεύουμε στη μάθηση. Στη μάθηση όπου όλοι μας μέσω των εμπειριών μας μπορούμε να είμαστε φορείς γνώσης. Αυτή η μάθηση ανταλλάσσεται μέσω των τεχνικών του θεάτρου του Καταπιεσμένου που δίνει φωνή, όχι μόνο μέσω του λόγου, αλλά μέσω όλων των αισθήσεων. Το σώμα μου σε σχέση με τα άλλα σώματα, η φωνή μου σε σχέση με τις άλλες φωνές, οι εμπειρίες μου σε σχέση με τις άλλες εμπειρίες, και όλα αυτά τα σημεία επαφής πραγματοποιούνται με μια διάθεση παιχνιδιού -σοβαρού παιχνιδιού- σαν μια σοβαρή πρόβα -πρόβα ζωής.

Τα μέλη της Θεατροπαιδαγωγικής Ομάδας δρAN εκτός από ηθοποιοί και θεατροπαιδαγωγοί, είναι και πολίτες που έχουν την επιθυμία και την ανάγκη να αλλάξουν καταστάσεις που έχουν συμβεί είτε στην προσωπική τους ζωή, είτε στον κοινωνικό περίγυρο και βιώνονται σαν καταπιεστικές, σαν συγκρούσεις που οδηγούν σε αδιέξοδα. Ακριβώς μια σύνθεση τέτοιων συμβάντων παρουσιάζεται μέσα από την παράσταση *Διαφυγές* όπου για να δοθούν λύσεις στα διάφορα αδιέξοδα είναι απαραίτητη η ενεργή συμμετοχή του κοινού. Δεν πρόκειται για κάποιου είδους διδασχά ή υπόδειξη. Το κοινό έχει την ευκαιρία να

δοκιμάσει, αυτοσχεδιάζοντας, τις ιδέες του πάνω σε σχέσεις και συγκρούσεις που παρουσιάζονται. Με αυτό τον τρόπο οδηγούμαστε σε διαφορετικές λύσεις, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν θετικά την ιστορία μας. Μέσω αυτής της διαδικασίας μπορούν ακόμα και να αναδυθούν πιθανές λύσεις και για άλλα ζητήματα που μπορεί να μας απασχολούν. Το μόνο που έχει να κάνει το κοινό είναι να σκωθεί και να μοιραστεί τις σκέψεις του.

> Η διάδραση με τους μαθητές

Το ζέσταμα: Η διαδικασία της ενεργοποίησης δίνει πρώτα απ' όλα την ευκαιρία στην θεατροπαιδαγωγική Ομάδα να ενωθεί με την ομάδα των παιδιών ώστε να λειτουργήσουν όλοι μαζί ως σύνολο. Ο κύριος στόχος όμως είναι να εισάγει τους μαθητές στους κώδικες του θεάτρου Φόρουμ. Το πρώτο μέρος λοιπόν έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε οι μαθητές να ξεκινήσουν ένα ταξίδι από το κύτταρο του θεάτρου που είναι η εικόνα, εξασκώντας την ενεργητική τους φαντασία με τελικό προορισμό μια παράσταση θεάτρου Φόρουμ. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από ασκήσεις στις οποίες δημιουργούμε φαντασικές συμβάσεις, εικόνες εμπνευσμένες από συναισθήματα και καταστάσεις αρκετά γενικές. Στη συνέχεια πειραματιζόμαστε με κάποιες τεχνικές του θεάτρου του Καταπιεσμένου όπως τη δημιουργία γλυπτών με το σώμα, την αντικατάσταση των σωμάτων - γλυπτών μέσα σε γενικότερες εικόνες με στόχο την αλλαγή του νοήματος. Επίσης δίνοντας λόγο στα γλυπτά μέσα από τη θεατρική φόρμα στην οποία βρίσκονται και κάνοντας ερωτήσεις, ανατροφοδοτούνται συνεχώς οι δραστηριότητές μας με σκέψεις.

Το πακέτο εξερεύνησης: Έχοντας βάλει τις βάσεις της κοινής μας θεατρικής γλώσσας ο Χάρης από θεατροπαιδαγωγός μεταμορφώνεται σε ηθοποιός, διακόπτει τη δράση των ασκήσεων πηγαινόντάς μας στην επόμενη φάση της διαδικασίας: «Γεια σας, ονομάζομαι Γιώργος Γεωργιάδης και έχω ένα σοβαρό πρόβλημα. Η κόρη μου που είναι στην ηλικία σας λείπει εδώ και δύο μέρες από το σπίτι. Στο δωμάτιο της βρήκαμε αυτή την τσάντα. Μήπως θα μπορούσατε να με βοηθήσετε; Που μπορεί να πήγε; Τι της συμβαίνει;» Τα παιδιά μετά από αυτή την παρέμβαση έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με διάφορα στοιχεία που συνδέονται με την ιστορία. Με αυτό

«Το θεατροπαιδαγωγικό πρόγραμμα Διαφυγές μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια ανεπανάληπτη εκπαιδευτική καινοτομία... Αυτό που το κάνει ιδιαίτερα επιτυχημένο είναι η δυνατότητα που έχει με τη δύναμη της θεατρικής διάδρασης να προσφέρει λύσεις με τη μορφή εναλλακτικών συμπεριφορών, οι οποίες ανοίγουν ορίζοντες στα προβληματισμένα μάτια των μαθητών μας και τους προετοιμάζει για την αντιμετώπιση αληθινών «σκληρών» καταστάσεων.»
(εκπαιδευτικός, Υπεύθυνη Γραφείου Επαγγελματικού Προσανατολισμού)

«Ένα μεγάλο αληθινό ευχαριστώ από μένα και τα παιδιά για την εξαιρετική εμπειρία που προσφέρατε και σε όλους μαθητές και σε μένα τη χαρά να ακούω και να βλέπω τα παιδιά δημιουργικά και χαρούμενα... Με το πρόγραμμα Διαφυγές, τα παιδιά σήμερα κέρδισαν πάρα πολλά με βιωματικό τρόπο που θα τους μείνουν αξέχαστα. ...»
(εκπαιδευτικός Γυμνασίου, Αχαρνές)

«Ευχαριστούμε γιατί είδαμε ότι με προσεκτικά βήματα μπορούμε να βρούμε τα δικά μας μονοπάτια που θα μας οδηγήσουν μακριά από αδιέξοδα. Μέσα από την παρατήρηση, τη διερεύνηση, την αναπαράσταση βιωμάτων και εμπειριών, στάθηκε δυνατό να φανταστούμε και να προβάλλουμε επιθυμίες και όνειρα για ένα εκπαιδευτικό σύστημα ανεξαρτημένο από στερεότυπα που οδηγούν στην ανία και την παραίτηση από κάθε δημιουργική προσπάθεια για γόνιμες αναζητήσεις.»
(εκπαιδευτικός Γυμνασίου, Αχαρνές)

τον τρόπο οι συμμετέχοντες ανακαλώντας ιστορίες είτε που έχουν ακούσει, είτε που έχουν δει, είτε που έχουν βιώσει, συνδέουν τα στοιχεία και φτιάχνουν μια δική τους εκδοχή της ιστορίας της πρωταγωνίστριάς μας, της Χριστίνας. Μιας και οι μαθητές έχουν ήδη εξοικειωθεί με τις απαραίτητες θεατρικές τεχνικές καλούνται όχι να μας πουν αυτά που έχουν σκεφτεί αλλά να τα παίξουν. Μετά από τους αυτοσχεδιασμούς των παιδιών και έπειτα από τη διακίνηση των διαφόρων ιδεών και την κινητοποίηση της περιέργειάς τους, η παράσταση *Διαφυγές* παρουσιάζει την ιστορία της Χριστίνας.

Η παράσταση: Η παράσταση *Διαφυγές* βασίζεται σ' ένα σενάριο το οποίο μέσα από αυτοσχεδιασμούς, ντύθηκε με προσωπικά βιώματα, γεγονότα και συγκρούσεις των συντελεστών. Τα θέματα που παρουσιάζονται αφορούν πτυχές της καθημερινότητας, όπως φιλικές σχέσεις, σχέσεις γονιών και παιδιού, ερωτικές σχέσεις. Το δρώμενο παρουσιάζει πλευρές του θέματος των εξαρτήσεων και της λήψης αποφάσεων μέσα από μια καθημερινή ιστορία μιας έφηβης. Το πρόβλημα των εξαρτήσεων δεν αφορά άμεσα την πρωταγωνίστρια αλλά την επηρεάζει έντονα (συνεξάρτηση), λόγω της εμπλοκής του φίλου της. Η Χριστίνα, πρωταγωνίστρια του έργου, φαίνεται να έχει αποξενωθεί από φίλους και οικογένεια και να έχει προσκολληθεί στο φίλο της που έχει μπλεξίματα. Έχοντας φύγει από το σπίτι, μόνη σε μια πλατεία, τα τελευταία της λόγια είναι: «*Δεν ξέρω τι να κάνω, ας μου πει κάποιος τι πρέπει να κάνω*». Τι θα μπορούσε να κάνει η Χριστίνα για να μη βρεθεί σ' αυτό το αδιέξοδο; Πώς θα μπορούσε να αποκαταστήσει τις γέφυρες επικοινωνίας με τους οικείους της;

Το Φόρουμ: Το κοινό μετά το τέλος της παράστασης έχει την ευκαιρία να δοκιμάσει τρόπους ώστε η Χριστίνα να μη φτάσει μόνη μακριά από το σπίτι της. Ακριβώς σ' αυτό το σημείο είναι και η ουσία της μάθησης. Το σημαντικό με αυτή τη διαδικασία είναι πως δεν υπάρχει μια απάντηση, δεν είναι μια μαθηματική εξίσωση με μια μόνο λύση. Και όσο περισσότερες φορές παρουσιάζεται η παράσταση και γίνεται Φόρουμ με τα παιδιά, τόσο πιο πολύπλευρο γίνεται το ζήτημα. Συνεχώς φωτίζονται πτυχές του θέματος που δεν είχαν προβλεφθεί, οι οποίες τίθενται με τη μορφή ερωτήσεων. Καμιά φορά αυτό μπορεί να απογοητεύει. Ακούσαμε παιδιά να μας λένε: «θέλουμε να δούμε το τέλος» ή «μα καλά! δεν υπάρχει μια λύση

σ' αυτό το πρόβλημα». Όμως ο στόχος της δράσης του Φόρουμ είναι να εξοικειωνόμαστε με ένα άλλο είδους τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τη ζωή. Μερικά βασικά ζητήματα που αγγίζονται είναι η πολυφωνία, η ελευθερία στη συνειδητοποιημένη επιλογή, η διακίνηση απόψεων και ο προβληματισμός που οδηγεί στη συνεχώς εξελισσόμενη ταυτότητα. Το Φόρουμ πάνω στην παράσταση *Διαφυγές* τελειώνει πάντα με ερωτήματα. Πρέπει η Χριστίνα να βοηθήσει τον φίλο της ή πρέπει να κοιτάξει τον εαυτό της; Τι σημαίνει βοήθεια στις περιπτώσεις εξαρτήσεων; Είναι τελικά μονόδρομος η Χριστίνα να φύγει από το σπίτι; Καθένας που είχε επαφή με το δρώμενο έχει και μια διαφορετική απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα. Ή μπορεί και να μην έχει. Το σημαντικό για όλους μας όμως είναι πως μπαίνουμε στη διαδικασία να τα σκεφτούμε. Και το σημαντικότερο είναι πως γινόμαστε πλουσιότεροι με τις σκέψεις, τις ιδέες, τις μεθόδους, τις τεχνικές επικοινωνίας, τις λύσεις και τις προσεγγίσεις που δοκιμάζουν τα παιδιά επί σκηνής.

Οι παρεμβάσεις των μαθητών: Το θέατρο είναι ο κόσμος μας. Σ' αυτόν τον κόσμο μπορούμε να γίνουμε και να κάνουμε ότι θέλουμε. Γι' αυτό και κάθε παράσταση για εμάς είναι μια έκπληξη. Το κοινό στο Φόρουμ μπορεί να δοκιμάσει μεθόδους που θεωρούνται ορθόδοξες ή ανορθόδοξες, να εμπλουτίσει το δρώμενο με άλλους χαρακτήρες που εμείς ίσως να μην έχουμε σκεφτεί ή δεν εμφανίζουμε, να ζητήσει βοήθεια απ' όπου θέλει. Έτσι λοιπόν, τίποτα δεν είναι αναμενόμενο. Για να ανταποκρίνεται όμως αυτή η δράση στην πραγματικότητα, ώστε να αποτελέσει ένα βιωματικό εργαλείο που να είναι χρήσιμο στην αληθινή ζωή, εστιάζουμε στις λύσεις που δεν είναι μαγικές, δηλαδή που θα μπορούσαν πραγματικά να συμβούν από αντίστοιχους χαρακτήρες σε αντίστοιχες καταστάσεις. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, υπήρξαν στιγμές που μας ξάφνιασαν, στιγμές που μας προβλημάτισαν και κάποιες που έστρεψαν το βλέμμα μας προς το φως μιας πιθανής διεξόδου. Κάθε παρέμβαση πηγαίνει ένα βήμα παρακάτω την ιστορία μας, αποκαλύπτει πλευρές χαρακτήρων και καταστάσεων που ίσως να μην είχαν προβλεφθεί:

Προσεγγίζοντας τους φίλους: Στην πρώτη σκηνή η Χριστίνα συναντιέται με τους φίλους της, κάτι θέλει να τους πει αλλά δεν το κάνει, έχει ορκιστεί. Είχε κανονίσει να πάει μαζί τους στη σχολική εκδρομή αλλά ο Νίκος, το αγόρι της, είναι στην εντατική. Σ' αυτή τη

«Άξιζε η «θυσία» του Σαββάτου. Το πρόγραμμα προβληματίζει, ευαισθητοποιεί, σε βοηθάει να πάρεις θέση στο πρόβλημα με το οποίο ασχολείται. Καταπληκτική η συνεργασία ανάμεσα στα άτομα (μαθητές – καθηγητές) που συμμετείχαν. Θα πρέπει να συνεχιστεί και να θίξει και άλλα κοινωνικά προβλήματα.»
(εκπαιδευτικός Λυκείου, Γέρακας)

«... Τα παιδιά το απόλασαν πραγματικά. Τα πρόσωπά τους ήταν κολλημένα σε κάθε σκηνή, σε κάθε κίνηση των ηθοποιών. Τα σχόλιά τους είναι παραπάνω από θετικά. Η αμεσότητα της ομάδας δίνει αμέσως ανθρώπους που δεν έχουν ιδιαίτερες σχέσεις. Συνεργάζονται αρμονικά και νοιώθουν άνετα να εκτεθούν στους παρενρισκόμενους. Μακάρι να υπάρχουν περισσότερες τέτοιες δραστηριότητες, ώστε τα παιδιά να δημιουργούν και να εκπονώνονται. Χαίρονται ιδιαίτερα τα θετικά σχόλια, νοιώθουν ότι είναι αποδεκτοί, και ανοίγονται δρόμοι που δεν είχαν σκεφτεί. Ίσως να μην είναι καλοί μαθητές αλλά υπάρχουν άλλοι χώροι στους οποίους νοιώθουν ότι αριστεύουν. Το γεγονός αυτό τα δίνει με το σχολείο, το οποίο πια αποτελεί χώρο δημιουργίας και όχι σειράς μάθησης. Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ για την παρουσία σας και ελπίζουμε σε στενότερη και συχνότερη συνεργασία.»

*(εκπαιδευτικός Λυκείου,
Ολυμπιακό Χωριό)*

σκηνή στις περισσότερες παρεμβάσεις, όσοι αυτο-σχεδιάζουν στο ρόλο της Χριστίνας, μιλάνε στους φίλους για το τι συμβαίνει, κάποιες φορές οι φίλοι την ακούν και τελικά η Χριστίνα τους νιώθει δίπλα της, αλλά κάποιες φορές δεν τα καταφέρνει. Αυτό έχει να κάνει συνήθως με το αν λέγεται όλη η αλήθεια, με τη μέθοδο προσέγγισης που χρησιμοποιείται, αλλά και με τις προοπτικές που θέτει η πρωταγωνίστρια για τον εαυτό της, π.χ. στις παρεμβάσεις όπου δεν λεγόταν ότι ο Νίκος είναι στην εντατική, αλλά απλά ότι ο Νίκος έχει μπλεξίματα οι φίλοι συνήθως έφευγαν. Ακόμα όμως και όταν οι φίλοι έμεναν και συνέχιζαν να συζητούν με τη Χριστίνα αυτό δεν σήμαινε ότι προθυμοποιούνταν να βοηθήσουν. Σε μια παρέμβαση όμως η Χριστίνα είπε: *«Σας παρακαλώ χρειάζομαι βοήθεια, θέλω να του δώσω μια τελευταία ευκαιρία, κι αν συνεχίσει θα χωρίσω»*. Οι φίλοι αυτό το θεώρησαν λογικό και άφησαν την εκδρομή που τόσο καιρό σχεδίαζαν για να μείνουν και να υποστηρίξουν τη φίλη τους. Αλλά ακόμα και όταν η Χριστίνα δεν φαίνεται να ξέρει τι θέλει να κάνει και λέει: *«Δεν μπορώ να πάω εκδρομή όταν ο άνθρωπος που αγαπάω κινδυνεύει να πεθάνει, σας χρειάζομαι δίπλα μου»*, οι φίλοι απαντούν: *«Ε, τώρα ούτε εγώ μπορώ να φύγω!»*.

Ζητώντας βοήθεια: Στην επόμενη σκηνή η Χριστίνα χτυπάει την πόρτα ενός κέντρου πρόληψης. Την υποδέχεται ο γραμματέας. Ζητάει βοήθεια για το φίλο της, ο οποίος όμως δεν μπορεί να πάει αυτοπροσώπως. *«Πρέπει ο ίδιος να κλείσει ένα ραντεβού»*, *«θα ήθελες εσύ να μιλήσεις με κάποιο θεραπευτή αύριο»*;». Η Χριστίνα φεύγοντας μονολογεί *«αύριο μπορεί να είναι πολύ αργά»*. Μέσα από τις παρεμβάσεις των παιδιών σ' αυτή τη σκηνή ανακαλύψαμε πως ο γραμματέας δεν μπορεί να βοηθήσει και πολύ. Η διέξοδος άρχισε να φαίνεται όταν κάποιος φώναξε αυτόν τον περιφνημο θεραπευτή στη σκηνή. Είναι αξιοσημείωτο πως τα παιδιά αρχικά δεν διεκδίκησαν σε καμιά παρέμβαση το «θεραπευτή» έως ότου αρχίσαμε ως ομάδα να το τονίζουμε πιο καθαρά. Όταν άρχισε να συμβαίνει αυτό ήταν μία από τις πιο αποκαλυπτικές στιγμές. Ο «θεραπευτής» στη συζήτηση του με τη Χριστίνα άρχισε να τη βοηθάει να σκεφτεί θέματα για τον εαυτό της όπως, τι ζητάει από μια τέτοια σχέση η οποία την κάνει μονίμως να πονάει και να φοβάται; Μήπως πρέπει πρώτα να ενδυναμώσει τον εαυτό της, να αναπροσδιορίσει τους στόχους της και μετά να

δει αν μπορεί να βοηθήσει ένα άτομο με τόσο σοβαρά προβλήματα; Γιατί έχει απομακρυνθεί από τους άλλους ανθρώπους που την αγαπάνε και τους αγαπάει; Γιατί φοβάται να τους πει την αλήθεια; Μήπως δεν θέλει να ακούσει κάποια πράγματα που ξέρεi ότι είναι αλήθειες; Τι σημαίνει βοήθεια σε έναν εξαρτημένο; Λειτουργώντας ως σωτήρες με αυτά τα άτομα, τα βοηθάμε ή τα υποστηρίζουμε να συνεχίσουν τη ζωή τους ως χρήστες; Όλα αυτά τα ζητήματα, έχουμε αποφασίσει να τα θέτουμε με μορφή ερωτήσεων από το «θεραπευτή», με τη μέθοδο της μη παρεμβατικής ψυχολογικής υποστήριξης, λόγω της φύσης του θεάτρου που πρεσβεύουμε το οποίο δεν είναι παρεμβατικό, αλλά απλά δίνει τροφή για σκέψη. Επίσης λόγω του ότι δεν έχουμε την αρμοδιότητα να δώσουμε αυτές τις απαντήσεις.

Αντιμετωπίζοντας εκβιασμούς: «Πού πας μπουμπούκα;» λέει ο Στηβ σταματώντας τη Χριστίνα. «Πού είναι ο δικός σου... μου χρωστάει λεφτά.... Ένα πουλάκι μου είπε πως έχεις μαζέψει λεφτά για την εκδρομή του σχολείου.. τι κρίμα που δεν θα πάς... Α! και πες του Νίκου πως ο Στηβ τον ψάχνει». Πώς μπορεί η Χριστίνα να αντιμετωπίσει τους εκβιασμούς, και να μην εμπλακεί στα παράνομα πάρε-δώσε του φίλου της; Σ' αυτή τη σκηνή έχουμε δει μερικές από τις πιο ευρηματικές και αστείες παρεμβάσεις, όπως τη Χριστίνα να λέει πως δεν είναι αυτή πια η κοπέλα του Νίκου αλλά μια Τζένη με αριθμό τηλεφώνου τάδε, ή εκεί που ο Στηβ αρχίζει να την εκφοβίζει η Χριστίνα απλά κάνει μια γρήγορη στροφή και εξαφανίζεται. Μια πιο σύνθετη παρέμβαση ήταν όταν η πρωταγωνίστρια πήρε τους φίλους της και πήγε στο «Στέκι» του Στηβ λέγοντάς του να μην την ξαναενοχλήσει. Είδαμε επίσης τη Χριστίνα να απειλεί ότι θα φωνάξει την αστυνομία, να επιτίθεται αλλά και να εξαγοράζει την εξαφάνιση του Στηβ από τη ζωή του φίλου της. Ο στόχος σε αυτές τις παρεμβάσεις είναι να βρεθούν οι τρόποι με τους οποίους η Χριστίνα θα παραμείνει ασφαλής χωρίς όμως να υποκύψει στους εκφοβισμούς.

Ανοίγοντας κανάλια επικοινωνίας: Η Χριστίνα στο δωμάτιο της μαζεύει βιαστικά μερικά πράγματα και ετοιμάζεται να φύγει από το σπίτι. Ξαφνικά εμφανίζεται η μητέρα της. «Χριστίνα! Πού πας; Πού έχεις εξαφανιστεί;» Το δύσκολο με τις σχέσεις και ιδιαίτερα με τις σχέσεις γονιών παιδιού είναι πως οι λύσεις συνήθως εμφανίζονται μετά από προσπάθειες σε βάθος

«Τελικά... ίσως από εμάς εξαρτάται η εξέλιξη των πραγμάτων. Οι επιλογές μας είναι αυτές που τις καθορίζουν. Ευχαριστούμε για την υπενθύμιση»
(εκπαιδευτικός Λυκείου, Λαγονήσι)

«... Οι τεχνικές θεάτρου που χρησιμοποιήθηκαν φάνηκε ότι είχαν ιδιαίτερη απήχηση και ενίσχυναν τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων. Επιπλέον, άγγιζαν το θέμα από μια σφαιρική οπτική (οικογένεια, φίλοι, χρήση, υπηρεσίες/πηγές βοήθειας) η οποία ήταν πολύ χρήσιμη για να βιώσουν οι συμμετέχοντες με έναν πολύπλευρο τρόπο αυτό που εκτυλισσόταν στην ιστορία. Πολύ σημαντική και εύστοχη επίσης, ήταν και η αναπλαισίωση-συζήτηση στο τέλος κάθε δραστηριότητας που αποσαφήνιζε αρκετά πράγματα αλλά και έβαζε τους συμμετέχοντες σε διαδικασία περαιτέρω συμμετοχής και προβληματισμού...Πιστεύουμε ότι θα ήταν πολύ χρήσιμη η αξιοποίηση αυτού του εργαλείου και στη δουλειά μας, ειδικά στο ΚΕΘΕΑ - Εξάντας που απευθύνεται κυρίως σε εφήβους, οι οποίοι έχουν ανάγκη από πιο εναλλακτικές προσεγγίσεις.»
(στελέχη της Συμβουλευτικής Μονάδας Άμεσης Πρόσβασης και του ΚΕΘΕΑ - Εξάντας)

«Το Διαφυγές είναι ένα παιχνίδι ελεύθερης έκφρασης, που απελευθερώνει τη φαντασία και αυξάνει τη δημιουργικότητα. Βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν πρωτοβουλίες, προάγει τη σωματική έκφραση, τον αυτοσχεδιασμό, αξιοποιεί τυχαίες εκδηλώσεις των μαθητών, καθώς επίσης και το κωμικό στοιχείο. Τους δόθηκε η δυνατότητα να ασκήσουν κριτική σε πρόσωπα και καταστάσεις, να λάβουν αποφάσεις, να επέμβουν και να τροποποιήσουν την πορεία των γεγονότων. Το δρώμενο έδωσε σε εμάς τους εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να έρθουμε σε επαφή με μία εναλλακτική διαδικασία, πιο ευχάριστη και πιο αποτελεσματική, καθώς οι μαθητές συμμετείχαν ενεργά σε αυτή και έδειχναν να διασκεδάζουν. Ευχαριστούμε θερμά για την εμπειρία αυτή!»
(εκπαιδευτικοί Λυκείου, Λαύριο)

χρόνου. Σ' αυτή τη σκηνή λοιπόν όσοι επιχειρούν να βρουν μια διέξοδο αυτοσχεδιάζοντας έρχονται αντιμέτωποι με μια παγωμένη νοσηρή κατάσταση που έχει επίσης χτιστεί σε βάθος χρόνου. Μπορεί η Χριστίνα, όταν ήδη έχει φτάσει στο σημείο να το σκάσει από το σπίτι, να αντιστρέψει την κατάσταση και τη μητέρα από καταπιεστή της να την κερδίσει ως σύμμαχό της; Όλες οι παρεμβάσεις που έγιναν πάνω στον καυγά μητέρας – κόρης είχαν τον ίδιο στόχο: να μπορέσει η μητέρα να ακούσει τη Χριστίνα. Όλες οι προσπάθειες όμως, έρχονταν αντιμέτωπες με τα φοβικά κοινωνικά στερεότυπα, όπως είναι διαμορφωμένα στη συνείδηση της μητέρας. Υπήρξαν όμως κάποιες παρεμβάσεις που μια λέξη ή μια κίνηση κατάφεραν να αποδομήσουν τον ανυπερβλητο, όπως φαινόταν, χαρακτήρα της μητέρας, και ν' αγγίξουν κάτι πιο δυνατό, το μητρικό ένστικτο. Με φράσεις όπως «δεν μ' εμπιστεύεσαι;», «ζητάω την βοήθειά σου», ή με κινήσεις όπως μια αγκαλιά η Χριστίνα κατάφερε να προσεγγίσει τη μητέρα της και αμέσως να τη βγάλει από την προδιάθεση της επίθεσης. Αυτή η σκηνή αν και η πιο δύσκολη, είναι αυτή που ανταποκρίνεται περισσότερο στην καθημερινότητα του μαθητικού κοινού. Ο καυγάς με τους γονείς και το συναίσθημα πως αυτοί δεν μας καταλαβαίνουν ως παιδιά, αγγίζει κάθε έφηβο, άρα και η χρησιμότητα της σκηνής αυτής είναι μεγάλη. Οι στιγμές λοιπόν στις οποίες ζωγραφίστηκαν χαμόγελα στα πρόσωπά μας ήταν αυτές που παρά το χάσμα που είχε δημιουργηθεί, είδαμε τη μητέρα να λυγίζει, να σκύβει και να ακούει την κόρη της, και αυτό μέσα από πρωτοβουλίες και τρόπους των ίδιων των εφήβων.

> Σχεδιάζοντας για το μέλλον

Πριν από 10 χρόνια μια ομάδα θεατροπαιδαγωγών είχε πραγματοποιήσει το πρόγραμμα *Διαφυγές* σε σχολεία για μια σχολική χρονιά. Φέτος μια καινούρια ομάδα βρέθηκε και ξαναπαρουσίασε το πρόγραμμα στα σχολεία. Οι αντιδράσεις και τα σχόλια μαθητών και καθηγητών για τη συγκεκριμένη δράση καθιστά σαφές πως προσπαθεί να καλύψει ένα τεράστιο κενό στη σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα.

«Πιστεύω ότι είναι ο καλύτερος τρόπος έκφρασης συναισθημάτων και εκτόνωσης. Πέρασα πολύ καλύτερα απ' ότι μέσα στην τάξη, έμαθα πράγματα. Θεωρώ ότι είναι ο πιο ποιοτικός χρόνος που έχω περάσει εδώ και πολύ καιρό.» (Μαθήτρια Λυκείου)

«Ό,τι καλύτερο έχει συμβεί σ' αυτά τα παιδιά σ' όλη τους τη σχολική ζωή!» (καθηγήτρια Λυκείου)

«Ήταν ένα μάθημα ζωής. Μπορεί να ξέρουμε ότι συμβαίνει γύρω μας αλλά ποτέ κανένας δε σκέφτηκε πως είναι να βρίσκεσαι σε αυτή τη θέση. Συγκινήθηκα αρκετά, ένιωσα πολλά συναισθήματα.» (Μαθήτρια Λυκείου)

Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, η συγκεκριμένη εμπειρία ήταν αρκετά έως πολύ χρήσιμη στην καθημερινή τους ζωή και τα συναισθήματα που κυρίως τους ανακίνησε ήταν προβληματισμός και συγκίνηση. Εμείς ως ομάδα νιώθουμε πως δρούμε και εξελισσόμαστε σε ένα κομμάτι που εκφράζεται από μαθητές και εκπαιδευτικούς ως αληθινή και επείγουσα ανάγκη. Και αυτό είναι το κομμάτι της μάθησης το οποίο ανταποκρίνεται στην καθημερινή ζωή και στα προβλήματα που καλείται ο έφηβος να αντιμετωπίσει, των οποίων η λύση κατά μεγάλο βαθμό επηρεάζει την ποιότητα ζωής στο παρόν και στο μέλλον. Οι έφηβοι έχουν ανάγκη να μοιραστούν, να εκφραστούν, να προβληματιστούν, χωρίς τη λογοκρισία της εγκλωβισμένης σε κοινωνικές συμβάσεις ενήλικη σκέψη, αλλά να βρουν απτές λύσεις που να ανταποκρίνονται στα δικά τους όνειρα. Για αυτού του είδους την επικοινωνία προσπαθούμε να θέσουμε τις βάσεις μέσα από ένα μη διδακτικό θεατροπαιδαγωγικό πρόγραμμα και να δημιουργήσουμε ένα χώρο όπου η φωνή του μαθητή να ακούγεται. Και απ' ό,τι φαίνεται οι σημερινοί έφηβοι έχουν πολύ περισσότερα να πουν απ' ό,τι εμείς φανταζόμαστε.

Φέτος είχαμε τη δυνατότητα να κάνουμε μια συνάντηση με κάθε σχολείο. Η δυνατότητά μας περιοριζόταν σε λίγες μόνο συναντήσεις. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια λειτουργήσαμε ως ένα πυροτέχνημα που έσκασε στην καθημερινότητα κάποιων λίγων σχολείων αλλά γρήγορα έσβησε. Μέσα από αυτή την εμπειρία λοιπόν, ιδανικά θα θέλαμε να είχαμε περισσότερες συναντήσεις με τα παιδιά, οι οποίες όμως να εντάσσονται σε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα με εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς φορείς που θα υποστηρίζουν τη θεατροπαιδαγωγική δράση επιστημονικά, παιδαγωγικά και ενημερωτικά, ώστε να μπορούμε να διαχειριστούμε θέματα που αφορούν τους ίδιους τους εφήβους, μερικά από τα οποία, όπως προέκυψε μέσα από τον διάλογο, είναι η εγκυμοσύνη, ο ρατσισμός, τα ναρκωτικά, παραβατικές συμπεριφορές, η βία στο σχολείο, στην οικογένεια και σε οποιαδήποτε μορφή, ερωτικές σχέσεις, οικογενειακές σχέσεις, ειδικές ανάγκες και περιθωριοποίηση.

«Το θεατρικό παιχνίδι μέσα από το οποίο οι μαθητές βιώνουν σύγχρονα προβλήματα δίνει μια άλλη πλευρά του σχολείου: Ένα όνειρο που θα μπορούσε να είναι καθημερινή πράξη στο χώρο του. Μαθητές που είναι έτοιμοι με τη συμμετοχή τους να ντυθούν ρόλους, να λύσουν προβλήματα, να τιμωρήσουν παραβατικές συμπεριφορές, να αισθανθούν, να θυμώσουν, να προτείνουν. Η πράξη, το βίωμα, η εμπειρία, που σιγά σιγά καταγράφει ο έφηβος λυτρώνει την προσωπικότητά του από την απόγνωση. Θεατράκι συγχαρητήρια!»
(εκπαιδευτικός Λυκείου, Ολυμπιακό Χωριό)